

УДК 32.019.5 : 165.242.1

СТАРИКОВСЬКА ОЛЕНА,
аспірант кафедри соціальної філософії і управління,
Запорізький національний університет

ЗАКОНОМІРНИЙ ХАРАКТЕР ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ

Стаття розкриває процес формування громадської думки, суть якого полягає у взаємодії соціального суб'єкта та об'єкта формування громадської думки під впливом конкретних умов соціального буття, що відбивається у зміні соціальної свідомості. Визначено, що цей процес у межах певних соціальних груп та спільнот має загальний, внутрішній, суттєвий, повторюваний, необхідний та стійкий, тобто закономірний, характер.

Ключові слова: громадська думка; закономірність; свідомість; буття; взаємодія.

Постановка проблеми та стан її вивчення. Незважаючи на широкий спектр емпіричних досліджень громадської думки, її теоретичний рівень аналізу має фрагментарний характер. У наукових дослідженнях, спрямованих на визначення сутності громадської думки, дослідники вважають закономірними рисами її формування суспільне або особистісне, ідеальне або конкретне, духовне або матеріальне начало. Теоретичне ж осмислення закономірностей формування й розвитку цього феномену залишається актуальною проблемою соціальної філософії. Теоретичне пізнання онтологічних засад досліджуваного феномену потребує опори на закони діалектики, виявлення та обґрунтування його діалектичних характеристик, які утворюють стійкі, об'єктивні, істотні, внутрішні, необхідні, повторювані зв'язки, що сприяють визначенню форми реалізації глибинної сутності досліджуваного феномену та формують його як явище об'єктивної дійсності.

Аналіз наукових досліджень та публікацій, у яких започатковано розв'язання наукової проблеми. Дослідженням проблеми формування громадської думки займалися чимало науковців, які певною мірою торкалися і питання пошуку її закономірностей. У цьому напрямку в середині ХХ століття були здійснені дослідження Ф. Оллпорта [11], М. Маклуена [13], Є. Ноель-Нойман [12]. Надалі особливо плідним науковий пошук став для теорій соціалізму. Зокрема, розглядаючи це питання базувалися на класовому підході (Д. Ганчев [2], В. Падерін), у проблемі формування громадської думки досліджувався діалектичний взаємозв'язок класового та суспільного інтересу (О. Уледов [8]), стихійності та свідомості (В. Коробейников [5]), взаємозалежність у ній індивідуального, групового та суспільного (В. Кузьмичов, А. Тарасенко). Серед українських дослідників механізм формування громадської думки розглядали В. Матусевич, Л. Кіоссе, В. Шатун [10] та інші. У їхніх роботах висвітлені проблеми ідентифікації та інтерпретації громадської думки, розглянуті особливості її утворення, однак визначення закономірного характеру громадської думки залишається недостатньо дослідженим, а отже, потребує соціально-філософського аналізу.

У сучасній західній періодиці також спостерігається підвищений інтерес до проблеми, про що свідчать публікації, наприклад, П. Бурштейна [14], який констатує,

що вплив громадської думки на державну політику є істотним навіть на тлі діяльності політичних організацій та еліт; Дж. Н. Друкмен, Е. Петерсон та Р. Слотус стверджують, що поляризовані середовища докорінно відрізняються від неполяризованих у плані прийняття громадянськими рішеннями. Зокрема, поляризація посилює вплив партійних індосаментів на думки, зменшує вплив суттєвої інформації і стимулює більшу впевненість у тих, хто менш предметно формулює свої думки [15]. Цікава гіпотеза формування й функціонування громадської думки запропонована в [16]. Автори показують, що соціальний вплив - це процес, за допомогою якого люди можуть адаптувати свою думку, переглянути свої переконання, або змінити свою поведінку в результаті соціальних взаємодій з іншими людьми. У нашому сильно взаємопов'язаному суспільстві соціальний вплив відіграє помітну роль у багатьох самоорганізованих явищах, зокрема, у культурі, поширенні ідей та інновацій, а також, наприклад, у посиленні страхів під час епідемій. Проте механізми формування громадської думки, як і раніше, погано вивчені, а існуючі моделі не мають систематичної емпіричної перевірки. Гіпотеза авторів полягає в тому, що виділено два основних атрактори думки: (I) експерт-ефект, індукований присутністю високо впевненої людини в групі, і (II) вплив більшості. Є також певна критична точка, при якій один атрактор буде домінувати над іншим, керуючи колективною думкою в певному напрямку. Ці дані мають значення для розуміння механізмів формування громадської думки та управління конфліктними ситуаціями.

Метою статті є аналіз та обґрунтування закономірного характеру формування громадської думки.

Виклад основного матеріалу. Для досягнення мети наукового пошуку почнемо з формулювання поняття громадської думки. Це поняття суспільної свідомості пов'язане з процесами соціального буття, характеризується діяльністю людини, що спрямована на реалізацію суспільних потреб та інтересів у взаємодії та комунікації з іншими соціальними суб'єктами, і забезпечує формування оціночних суджень щодо соціального буття [10].

Із цього визначення випливає, що формування та розвиток громадської думки стає можливим завдяки взаємодії двох провідних складових - соціального буття і суспільної свідомості, співвідношення яких обґрунтовує основне питання філософії.

Філософський енциклопедичний словник за редакцією В. І. Шинкарука розглядає *суспільне буття*, як "матеріальний природно-історичний процес, де природні умови перетворюються в суспільні, історичні умови виробництва" [9, с. 619]. Тобто це реальний процес життєдіяльності людей, що існує в різноманітті його проявів та включає матеріальні відносини людей одне до одного й до природи.

Світ передусє свідомості. У свою чергу, *суспільна свідомість*, виходячи із буття, є його духовною стороною, що має певну внутрішню структуру і включає різноманітні рівні (теоретичну і повсякденну свідомість, ідеологію і суспільну психологію) і форми (політичну і правову свідомість, мораль, релігію, мистецтво, філософію, науку).

Суспільна свідомість здатна випереджати суспільне буття (проявляється в науці та ідеології) або відставати від нього (проявляється в тривалому збереженні застарілої інформації у сфері суспільної психології), а тому можна констатувати, що вони мають відносну самостійність.

Однак суспільне буття і суспільна свідомість також взаємозалежать і взаємовизначають одне одного. Адже, з одного боку, суспільна свідомість забезпечує існування суспільного буття, без неї воно не змогло б виникнути й розвиватися. А з іншого, соціальне буття дає суспільній свідомості підґрунтя для відображення й оцінки, що слугує причиною для подальших його перетворень. Суспільна свідомість постає, як "система духовних способів ставлення людей до світу і до себе, виникає в процесі життєдіяльності різних типів і видів соціальних спільнот і "обслуговує" цю життєдіяльність" [6, с. 200].

Відповідно до цього в процесі людського буття, взаємодіючи, ці дві категорії утворюють людську реальність, що включає суспільну практику, предметну діяльність, різноманітні історичні зв'язки й особливі форми духовної діяльності, цілепокладання, освоєння й розвиток культури минулого, проектування майбутнього тощо [9, с. 619], наявність яких не залежить ні від окремих соціальних суб'єктів, ані від всього людства. Цей факт підтверджує *об'єктивний, загальний характер* взаємозв'язку соціального буття та суспільної свідомості, проте не визначає його як істинний у формуванні досліджуваного феномену.

У процесі відтворення людиною духовного, соціального й матеріального світу значну роль відіграє громадська думка. З одного боку, вона пов'язана зі станом суспільної свідомості та знаходиться у взаємозв'язку з її формами. З іншого боку, громадська думка невіддільно пов'язана із буттям, із тими соціально-економічними умовами і факторами, які складаються в певному суспільстві, де вона формується. Вона завжди виступає феноменом, який впливає на буття та перетворення. Таким чином, суспільне буття й суспільна свідомість постають основними складовими структури громадської думки та розкривають її сутнісні властивості, що відображає *внутрішній характер* їхнього взаємозв'язку.

Як зазначає О. Уледов, громадська думка входить у всі структурні елементи суспільної свідомості: у сферу суспільної психології і суспільної ідеології, у її теоретичний і буденний рівень, виявляється як її стан [8, с. 43]. Однак, як зазначає Ф. Гольцендорф, вона не можлива без більш-менш розвиненого суспільного буття. Він пише, що "лише в межах соціальної групи, цієї соціальної основи людського життя, можлива необхідна взає-

модія і боротьба приватного і загального права, приватних і загальних інтересів, а отже, і приватних і загальних думок" [4, с. 73]. Тому "коріння громадської думки слід шукати в суспільному середовищі" [2, с. 15].

Тобто громадська думка хоча і є частиною суб'єктивної соціальної реальності, усе ж не відірвана від матеріального світу, адже залежить від суспільного буття. А отже, діалектичний взаємозв'язок соціального буття і суспільної свідомості носить *суттєвий характер*, постаючи як основоположний фактор для існування громадської думки.

Цей взаємозв'язок забезпечує суспільний розвиток, відтворюючи єдність матеріального, духовного й суспільного світу протягом історії людства на основі попередніх його досягнень. Незалежно від волі соціальних суб'єктів, він визначає умови для її формування, має *необхідний характер*, обумовлює зміни в розвитку громадської думки.

Як зазначає Д. Ганчев, громадська думка не є статичним явищем, "вона розвивається, збагачується, "відмирає" або переростає в переконання і внутрішню мотивацію" [2, с. 27]. У своєму розвитку вона включає цикл змінюваних етапів, які постійно відтворюються. Ця закономірна циклічність обґрунтовує її *повторюваний характер*.

На основі вищезазначеного можна стверджувати, що громадську думку утворюють взаємозалежні та взаємопов'язані зв'язки, вивчення яких дає можливість визначити процес формування досліджуваного феномену. Взаємозв'язок суспільної свідомості та соціального буття є стійким, об'єктивним, істотним, внутрішнім, необхідним та повторюваним, а отже, постає, як основна закономірність формування громадської думки.

Крім того, із вищевказаного видно, що феномен громадської думки має суб'єкт-об'єктну обумовленість.

М. Горшков розуміє під суб'єктом - народ як суб'єкт історичних змін, а під об'єктом - проблеми та питання, що його хвилюють (факти, події, явища, процеси навколишнього природного середовища, а також об'єктивної та суб'єктивної дійсності) [3]. Однак такий підхід не розкриває всієї картини формування громадської думки, адже не висвітлює соціального чинника, який впливає на ту масу соціальних суб'єктів, які формують громадську думку.

Щодо цього вдалий висновок робить Ф. Гольцендорф, наголошуючи, що так громадська думка стає безособовою, адже "ніхто не знає справжніх творців громадської думки" [4, с. 76]. Однак такі соціальні суб'єкти існують, а тому слухним є розгляд суб'єкт-об'єктного зв'язку формування громадської думки у вимірі, де об'єктом формування цього феномену постають соціальні суб'єкти та людські маси, а суб'єктом формування громадської думки є соціальні носії фізичної, матеріальної, психічної, інтелектуальної сили, які здійснюють вплив на об'єкт формування громадської думки.

Для формування громадської думки недостатньо лише забезпечити зв'язок об'єкта і суб'єкта, де на основі взаємовпливу будуть розгортатися соціальне буття та суспільна свідомість, адже, як зазначає В. Коробейников, головним "двигуном" у розвитку громадської думки є потреби суспільного розвитку, що знаходять відображення в громадському інтересі [5, с. 59].

Соціальний світ у процесі історичного розвитку набув такого масштабу, що охопити його цілком просто неможливо. Об'єм інформаційного поля постійно збагачується шляхом створення нових комунікативних потоків та каналів передачі інформації. Існує безліч ка-

налів вираження громадської думки. Тому об'єкти формування громадської думки вимушені зупинитися на певному факті суспільної реальності, відповідно до своїх уподобань, нерідко сприймаючи інформацію на віру, без об'єктивного аналізу. Не перевіряючи певним чином отримані повідомлення, вони можуть потрапити під маніпулятивний вплив суб'єкта формування громадської думки та сформувати суб'єктивні переконання, які можуть перетворитися на чутки та домисли, що будуть суперечити суспільним інтересам та не відповідатимуть реальним процесам і проблемам.

Відповідно до цього, зміст громадської думки є "суспільним продуктом, плоттю практичної пізнавальної діяльності людей" [2, с. 22] та залежить від співвідношення віри й знання.

Звертає увагу на себе той факт, що події, які стають предметом громадської думки, завжди є дискусійними та не мають єдиної оцінки в суспільстві. А отже, соціальні суб'єкти у своїй сукупності є єдністю по відношенню до об'єкта диспуту, і в той же час перебувають у суперечності щодо його оцінки. Відповідно до цього реалізується діалектичний закон *єдності і боротьби протилежностей*. Д. Гавра формує його як закономірність "природної поляризованості", в основу якого покладена "єдність і боротьба ворожих по спрямованості диференціальних думок, обумовлених неоднорідністю структури інтересів їхніх суб'єктів" [1].

О. Уледов указує на те, що розходження в поглядах, а отже, і боротьба пов'язані з дією основної закономірності розвитку суспільства - з боротьбою нового зі старим, передового з відсталим [8, с. 156]. Це твердження наштовхує на констатацію дії ще одного закону діалектики, а саме: *переходу кількісних змін у якісні*, який можна представити на прикладі розгляду етапів формування громадської думки.

На першому етапі формування громадської думки, як пише Д. Ганчев, відбувається отримання і сприйняття інформації про окремі події і факти, формуються певні почуття та уявлення про них. На другому етапі відбувається індивідуальне осмислення отриманої інформації та оцінка її у сфері індивідуальної свідомості. На третьому етапі відбувається обмін думками, що призводить до боротьби індивідуальних думок. На четвертому етапі окремі думки об'єднуються і групуються навколо загальних і принципних засад обговорюваних проблем. У результаті думка кристалізується і стає офіційною громадською опінією. Таким чином відбувається перехід до функціонування громадської думки [2, с. 185]. В. Коробейников доповнює ці етапи ще одним, а саме: реалізацією на практиці, адже громадська думка включає певну форму дії людей, яка є "апогеєм" розвитку громадської думки. Так вона стає зрілою та поступово згасає [5, с. 65]. У цьому контексті перехід від одного етапу до іншого етапу є "придбанням досліджуванним явищем нової інтегральної якості, що утворюється в результаті накопичення диференціальних змін" [1].

Як бачимо, хоча й можна зафіксувати стабільний стан громадської думки, вона в один і той же час є динамічним і мінливим явищем. Через зміну інтересу в поле зору об'єкта формування громадської думки потрапляють все нові й нові події і процеси, однак різні види думок взаємопов'язані між собою, а тому здатні підтримувати внутрішню стабільність громадської думки, як соціального феномену, що підтверджує дію закону *заперечення заперечення*.

Таким чином, процесу формування громадської думки властива діалектична єдність перервності і без-

перервності, адже, з одного боку, громадська думка у своєму формуванні проходить закономірні стадії становлення, а з іншого, вона зберігає цілісний характер, що включає взаємозв'язок її елементів.

Об'єкт формування громадської думки становить спільність оціночних суджень соціальних суб'єктів, які мають потребу в комунікації і взаємодії з іншими соціальними суб'єктами, що сприяє збагаченню особистої думки й формуванню громадської. У процесі формування останньої на об'єкт її формування впливають як духовні, так і матеріальні чинники.

Громадська думка формується відповідно до фактів та реалій людської життєдіяльності, умов, у яких реалізуються людські потреби та інтереси під впливом середовища, суспільних відносин та інших умов соціального буття. Вона включена в рамки суспільної та політичної ситуації та невід'ємна від неї, адже "кожен суспільно-політичний лад і будь-який етап в його розвитку мають вирішальний вплив не тільки на зміст, а й на дійсність і значущість громадської думки" [2, с. 29]. Таким чином, громадська думка постає одним із механізмів, покликаних сприяти поступальному розвитку суспільства [8, с. 65].

Описуючи процес формування громадської думки, М. Горшков визначає взаємодію суспільної свідомості та соціального буття. Він зазначає, що "громадська ситуація, складаючись і стверджуючись у вигляді певної економічної, політичної, соціальної, духовно-ідеологічної та соціально-психологічної обстановки, поступово в тій чи іншій формі починає відбиватися, а потім усе повніше й глибше усвідомлюватися масами; причому усвідомлюватися як сукупність реалій повсякденної життєдіяльності людей і супроводжуваних їх фактів, явищ, процесів, в умовах яких реалізуються їхні потреби й інтереси. У процесі такого її усвідомлення люди мимоволі співвідносять конкретні життєві реалії з тими можливостями, які вони мають у своєму розпорядженні для реалізації власних потреб та інтересів. У результаті цього виникає широкий спектр індивідуальних, групових, колективних уявлень, поглядів, оціночно-ціннісних суджень, з яких і виокремлюється громадська думка про актуальні проблеми економічного, політичного, соціального, духовно-ідеологічного життя в умовах певної суспільної ситуації" [3, с. 262].

Велике значення особливо на перших стадіях формування громадської думки відіграють загальні уявлення та установки, утворені суспільною свідомістю. Г. Лебон зазначає, що "коли якась нація досягла об'єднання, то встановлюється інстинктивна згода всіх її членів з приводу всіх великих питань" [7, с. 13], так відтворюються спільні почуття, ідеї, вірування та інтереси, що утворюють душу народу. Вони володіють великою стійкістю та важко піддаються зміні [Там само]. Залежно від цього, громадська думка "формується вже не стільки для того, щоб зафіксувати ту чи іншу подію або факт, скільки для того, щоб дати оцінку або певну функцію на дію, що відхиляється від загальноприйнятих правил". Громадська думка змушує особистість засвоювати накопичені духовні цінності, робити вчинки й дії відповідно до загальноприйнятих принципів і нормами поведінки. А це, у свою чергу, допомагає особистості своєчасно сформувати моральний орієнтир у житті, виробити активну життєву позицію [2, с. 35].

На думку В. Шатун, важливе значення для процесу формування громадської думки має людський досвід, набутий під час зіткнення з проблемами [10, с. 56], який входить в індивідуальний світогляд.

Відношення до суспільного буття та формування оціночного судження щодо нього створює й соціальний світогляд, якому притаманні, як раціональні, так й емоційні компоненти. О. Уледов зазначає, що для світогляду характерно не тільки інтелектуальне, а й емоційне ставлення людей до світу, а "це дозволяє світоглядним елементам легко проникати в структуру громадської думки, якій також притаманні раціональний та емоційний момент" [8, с. 63].

Хоча громадська думка формується на основі безпосередніх сприйнятів і вражень [2, с. 9], слід відрізнити її від суспільного настрою, який може, але не обов'язково є першою сходинкою для утворення громадської думки. Суспільний настрій має емоційний характер, тоді як громадська думка включає, крім емоційного, ще й вольовий та раціональний компоненти. Однак суспільний настрій все ж таки може перерости у громадську думку за умови, якщо "він підніметься до рівня раціонального сприйняття й об'єктивної оцінки відображених проблем, фактів і подій" [Там само, с. 18].

Індивідуальна думка тільки тоді може сформуватися як громадська, коли буде забезпечена можливість для публічного самовираження. Відтак, думка із суспільної свідомості потрапляє в соціальне буття, не тільки відображаючи його, а й впливаючи на нього, змінює під дією власного вольового компонента шляхом вираження оціночного судження, ставлення до соціального буття.

Суб'єкт формування громадської думки також залежить від суспільної свідомості та соціального буття. У його основі лежить діяльнісний фактор, адже він здатний перетворювати суспільну ситуацію та соціальне

буття через вплив суб'єкта на формування громадської думки. Його методи впливу можуть бути різними: від легітимних інструментів до маніпулятивних технологій, від переконання, навіювання, наслідування до атаки, тиску, програмування тощо.

Таким чином, процес формування громадської думки може набути як стихійного, так і свідомого характеру. Важливе значення має роль самого об'єкта формування громадської думки, пасивність чи активність якого сприяє зміні ступеня дієвості впливу суб'єкта на нього. Залежно від цього Ф. Гольцендорф виводить наступну закономірність, згідно з якою, "чим пасивніше ставиться до певних питань окрема особистість, тим охочіше вона приймає ті думки, які в її колі визнаються панівними", однак, як зазначає дослідник, це твердження має виняток, адже воно не діє в ситуаціях, події яких ображають моральне почуття народу [4, с. 79].

Уже давно доведено, що ідеї можуть зазнавати змін у тому разі, коли думки про них потрапляють у стійку й несвідому область почуттів, де виробляються мотиви людських вчинків. Саме тоді вони здатні впливати на поведінку. Як стверджує, наприклад, Г. Лебон, до факторів, які впливають на зміни в оцінці соціального буття до об'єктів формування громадської думки можна віднести потреби, боротьбу за існування, дію відомого середовища, успіхи знань і промисловості, виховання, вірування та інше [7, с. 48].

Отже, визначальною рисою взаємозв'язку суб'єкта й об'єкта формування громадської думки можна виділити їхню взаємодію, яка проявляється в соціальній активності та інформаційно-емоційній взаємодії суб'єкта та об'єкта (рис. 1).

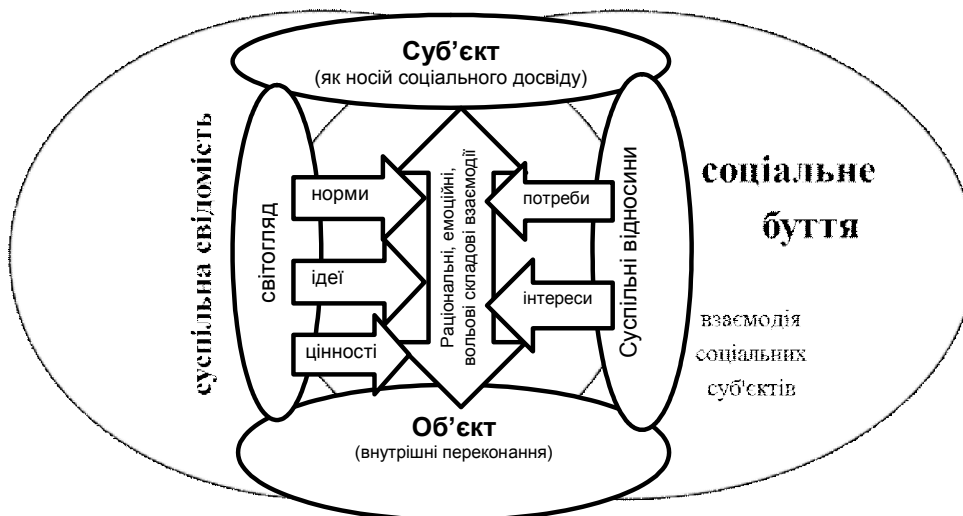

Рис. 1. Процес формування громадської думки.

Як бачимо з рисунка, на формування громадської думки впливає сукупність раціональних, емоційних і вольових компонентів соціальних суб'єктів та об'єктів громадської думки, яка формується відповідно до фактів людської життєдіяльності, умов, у яких реалізуються людські потреби й інтереси та під дією середовища, суспільних відносин та інших реалій соціального буття. Не менш важливе значення у цьому процесі також відіграють загальні уявлення та установки, норми, ідеї та цінності, утворені суспільною свідомістю.

Висновки

Таким чином, громадська думка формується під

впливом конкретних умов соціального буття та відбивається у зміні соціальної свідомості. Процес формування громадської думки передбачає суб'єкт-об'єктну взаємодію, на яку впливають світоглядні норми, ідеї, цінності, сформовані суспільною свідомістю, а також інтереси та потреби, вироблені суспільними відносинами. У межах певних соціальних груп та спільнот процес формування громадської думки має загальний, внутрішній, суттєвий, повторюваний, необхідний та стійкий, тобто закономірний характер.

Перспектива подальшого соціально-філософського аналізу феномену громадської думки бачиться у вивченні механізму функціонування громадської думки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гавра Д. П. Общественное мнение как социологическая категория и социальный институт / Д. П. Гавра. - СПб. : ИСЭП, 1995. - 235 с.
2. Ганчев Д. Изучение и формирование общественного мнения / Д. Ганчев ; [пер. с болг. А. В. Федотова]. - М. : Мысль, 1983. - 208 с.
3. Горшков М. К. Общественное мнение : история и современность / М. К. Горшков. - М. : Изд-во полит. лит-ры, 1988. - 384 с.
4. Гольцендорф Ф. Общественное мнение / Ф. Гольцендорф ; [пер. с нем. яз. Н. О. Бер]. - СПб. : Центральная типография М. Я. Минкова, 1985. - 131 с.
5. Коробейников В. Пирамида общественного мнения : [монография] / В. Коробейников. - М. : Молодая гвардия, 1981. - 221 с.
6. Краткий словарь по социологии / [ред. Д. М. Гвишиани, Н. И. Лапина, Э. М. Коржева, Н. Ф. Наумова]. - М. : Политиздат, 1989. - 477 с.
7. Социальная психология : сборник Г. Лебон "Психология толп". Г. Тард "Мнение и толпа" / [под общ. ред. И. В. Задорожнюка]. - М. : Институт психологии РАН, Изд. "КСП+", 1998. - 416 с.
8. Уледов А. К. Общественное мнение советского общества : [монография] / А. К. Уледов. - М. : Изд-во соц.-эконом. лит-ры, 1963. - 391 с.
9. Філософський енциклопедичний словник / [голов. ред. В. І. Шинкарук]. - К. : Абрис, 2002. - 742 с.
10. Шатун В. Т. Концепт громадської думки / В. Т. Шатун // Наукові праці. Політологія. - 2012. - Вип. 192. - С. 52-56.
11. Allport F. H. The influence of the group upon association and thought / F. H. Allport // Journal of Experimental Psychology. - 1920. - № 3 (3). - P. 159-182.
12. Noelle-Neumann E. The Spiral of Silence. Public Opinion - Our Social Skin / E. Noelle-Neumann. - Chicago : Chicago University Press, 1984. - 277 p.
13. McLuhan M. City as Classroom: Understanding Language and Media / M. McLuhan, K. Hutcheon & E. McLuhan. - Canada : The Book Society of Canada Limited, 1977. - 184 p.
14. Burstein P. The Impact of Public Opinion on Public Policy: A Review and an Agenda / P. Burstein // SAGE Journals. - 2003. - Volume 56, issue 1. - Pp. 29-40. DOI: 10.1177/106591290305600103.
15. Druckman J. N. How elite partisan polarization affects public opinion formation / James N. Druckman, Erik Peterson, Rune Slothuus // American Political Science Review. - 2013. - Vol. 107, Issue 1. - Pp. 57-79. DOI: 10.1017/S0003055412000500.
16. Moussaïd M. Social Influence and the Collective Dynamics of Opinion Formation / Mehdi Moussaïd, Juliane E. Kämmer, Pantelis P. Analytis, Hansjörg Neth // PLoS ONE. - 2013. - № 8(11): e78433. DOI: 10.1371/journal.pone.0078433.

Стариковская Елена,

аспирант кафедри соціальної філософії та управління,
Запорізький національний університет

ЗАКОНОМЕРНЫЙ ХАРАКТЕР ФОРМИРОВАНИЯ ОБЩЕСТВЕННОГО МНЕНИЯ

Статья раскрывает процесс формирования общественного мнения, суть которого заключается во взаимодействии социального субъекта и объекта формирования общественного мнения под влиянием конкретных условий социального бытия, отражается в изменении социального сознания. Определено, что этот процесс в рамках определенных социальных групп и сообществ имеет общий, внутренний, существенный, повторяемый, необходимый и устойчивый, то есть закономерный, характер.

Ключевые слова: общественное мнение; закономерность; сознание; бытие; взаимодействие.

Starykovska Olena,

Postgraduate Student of Social Philosophy and Public Administration Department,
Zaporizhzhya National University

PUBLIC OPINION - REGULAR NATURE OF THE FORMATION

At the present stage of political life public opinion endures the increase of its role and significance thus determining the relevance of social and philosophical analysis of the public opinion phenomenon. This article aims to represent more profoundly the process of public opinion formation, and to substantiate its regular character.

Theoretical knowledge of ontological foundation of the phenomenon under consideration requires the reliance on laws of the dialectic: *unity and struggle of opposites* (while creating public opinion social subjects together denote a unity in relation to the subject of dispute, and at the same time they are in conflict regarding its evaluation), *transition from quantitative to qualitative changes* (as public opinion changes and acquires new qualities at each stage of formation), *negation of the negation* (although public opinion endures typical formative stages, it nevertheless retains the holistic nature).

Due to the analysis of public opinion definitions made by well-known representatives of international and national science (F. Allport, Ye.Noel-Neumann, O.Uledova, V.Shatun etc.) it was determined that the phenomenon of public opinion has subject-object nature, its formal trait is social activity and information and emotional interaction. It was established that public opinion is formed in accordance with the facts of human life, under conditions when human needs and interests are implemented due to the influence of the environment, public relations, and other realities of social life. However, the essential role in this process also belongs to the fundamental understanding and background assumptions, standards, ideas and values created by public conscience.

So it is proved that the formation of public opinion is possible due to the interaction of two major components - a social being and social consciousness. It is the interaction of rational, emotional and conative components of social subjects and objects of public opinion.

The relationship of social consciousness and social life is stable, objective, substantial, internal, necessary and repetitive, and, therefore, it appears as the main pattern of public opinion formation.

Key words: public opinion; regularity; consciousness; life; interaction.

REFERENCES

1. Gavra, D.P. (1995), *Obschestvennoe mnenie kak sotsiologicheskaya kategoriya i sotsialnyy institut [Public opinion as a sociological category and social institution]*, ISEP, Saint Petersburg, 235 p. (rus).
2. Ganchev, D. (1983), *Izuchenie i formirovanie obschestvennogo mneniya [Study and formation of public opinion]*, Myisl, Moscow, 208 p. (rus).
3. Gorshkov, M.K. (1988), *Obschestvennoe mnenie : istoriya i sovremennost [Public opinion: history and modernity]*, Izdatelstvo politicheskoy literatury, Moskva, 384 p. (rus).
4. Holtzendorff, F. (1985), *Obshchestvennoe mnenie [The Public Opinion]*. (N. Ber, Trans), Tsentralnaia Tipografia M.Ya. Minkova, Saint Petersburg, 131 p. (rus).
5. Korobeynikov, V. (1981), *Piramida obschestvennogo mneniya [Pyramid of public opinion]*, Molodaya gvardiya, Moscow, 221 p. (rus).
6. Gvishiani, D.M & Lapina, N.I. & Korzheva, E.M. & Naumova, N.F. (Eds). (1989), *Kratkiy slovar po sotsiologii [Brief Dictionary of Sociology]*, Politizdat, Moscow, 477 p. (rus).
7. Zadorozhnyuk, I.V. (1998), *Sotsialnaya psihologiya : sbornik G. Lebon «Psihologiya tolpa». G. Tard «Mnenie i tolpa» [Social psihologiya: collection G. Lebon «The psychology of crowds» G. Tard «Opinion and the crowd»]*, Institut psihologii RAN, Izdatelstvo «KSP+», Moscow, 416 p. (rus).
8. Uledov, A.K. (1963), *Obschestvennoe mnenie sovetского obschestva [Public opinion of Soviet society]*, Izdatelstvo sotsialno-ekonomicheskoy literatury, Moscow, 391 p. (rus).
9. Shinkaruk, V.I. (Eds). (2002), *Filosofskiy entsiklopedichnyy slovník [Encyclopedic Dictionary of Philosophy]*, Abris, Kyiv, 742 p. (ukr).
10. Shatun, V.T. (2012), *Kontsept gromadskoyi dumki [The concept of public opinion]*. *Naukovi pratsi, Politologiya*, 192, pp. 52-56 (ukr).
11. Allport, F. H. (1920). *The influence of the group upon association and thought*, *Journal of Experimental Psychology*, 3 (3), pp. 159-182 (eng).
12. Noelle-Neumann, E. (1984), *The Spiral of Silence. Public Opinion - Our Social Skin*, Chicago University Press, Chicago, 277 p. (eng).
13. McLuhan, M. & Hutchon, K. & McLuhan E. (1977). *City as Classroom: Understanding Language and Media*. The Book Society of Canada Limited, Canada, 184 p. (eng).
14. Burstein, Paul (2003), *The Impact of Public Opinion on Public Policy: A Review and an Agenda*, *SAGE Journals*, Volume: 56 issue: 1, pp. 29-40. DOI: 10.1177/106591290305600103.
15. Druckman, James N. & Peterson, Erik & Slothuus, Rune (2013), *How elite partisan polarization affects public opinion formation*, *American Political Science Review*, Vol.107, Issue 1, p. 57-79. DOI: 10.1017/S0003055412000500.
16. Moussaïd, Mehdi & Kämmer, Juliane E. & Analytis, Pantelis P. & Neth, Hansjörg (2013), *Social Influence and the Collective Dynamics of Opinion Formation*. *PLoS ONE* 8(11): e78433. DOI: 10.1371/journal.pone.0078433.

© Стариковська Олена

Надійшла до редакції 12.06.2017